

Rácz József

A magyarországi kábitószerzés koncepciói*

A magyarországi kábítószerzés *megítélése* sajátos váltássorozaton ment át a szaksajtóban és a tömegkommunikációban a jelenség 1960-as évek végi felbukkanása óta. Hogy mindjárt a dolgok közepébe vágjak, a címben használt „kábitószerzés” fogalma helyett, annak előítéletes és félrevezető volta miatt a talán kevésbé feltűnést keltő *drogfogyasztás* szót fogom használni. Ez a fogalom a tudományos elemzés számára elfogadhatóbb, és összhangban áll az Egészségügyi Világszervezet ajánlásával. Írásomban főként az utóbbi néhány évben kialakult (kialakított) *tömegkommunikációs imázssal* foglalkozom, aminek éppen a szenzációközpontúság és a szenzációs tálalás a fő jellemzője. Az utóbbi évek történéseinek megértéséhez azonban egy rövid visszapillantást kell tennünk.

Az új típusú, a fiatalok körében jelentkező *illegitim drogfogyasztásról* beszámoló első jelzések 1968-ból származnak. Ezeket és a későbbi jelzéseket az intézményrendszer felől *hallgatás* fogadta. Én ezt nem elhallgatásnak tartom (az majd később következik), hanem azon ideológiai tétel érvényesülésének, hogy a *szocializmusban nem lehet drogfogyasztás*. Később, amikor az intézményrendszer egyre több droggal találkozott, a tétel érvényben maradása érdekében a jelenséget nem annak kellett tartani, ami volt, hanem *valami másnak*. Így pl.: „pálmázásnak”, „ragasztózásnak”, „pszichoaktív”, „pszichotróp” szerekekkel, „pótszerekekkel”, „helyettesítő anyagokkal” való visszaélésnek. A jelenséget egyfelől „divatként”, „gyerekes, rossz szokásként” értelmezték, másfelől pedig „szocializmus-ellenességként”, „nyugatimádásként”. A jelenség észrevételét tehát egyrészt bagatellizálás, másrészt politikai-ideológiai *átminősítés* követte.

Az 1970-es évek elején, közepén egyre több szakcikk foglalkozott a témával. A politikai—ideológiai értékelés ezek jó részére jellemző, továbbá a hagyományos szakmai kategóriákat — leginkább a bűnöző, illetve elmebeteg címkéket — igyekeztek ráhúzni a drogosokra. Utóbbira csak egy példát idézek az Orvosi Hetilap a témával kapcsolatos 1973-as szerkesztőségi állásfoglalásából: a drogfogyasztóknak már a „látványa (is) leginkább pszichiatriai kóresetek illusztrációjára emlékeztet”. Mindezek ellenére úgy gondolom, hogy az 1970-es évek közepén az érintett szakmák (pszichiátria, kriminológia, pedagógia) tudomásul vették a drogfogyasztás jelentkezését, a szakemberek összegezték tapasztalataikat, és azokat a szakmai nyilvánosság elé tárták. Ugyan

* A tanulmány az MTA—Soros Alapítvány támogatásával készült.

ezek egy részét a kor külföldi szakirodalma alapján is joggal kritizálhatjuk, szemére vehetjük a szerzőknek a jelenség „átpolitizálását” (talán ez volt a cikkek megjelenésének ára?), de a későbbi tudományos elemzés számára az alapok ekkor megteremtődtek. Nem a szakembereken múlt, hogy erre nem kerülhetett sor.

1977-ben ugyanis megszületett az Állami Ifjúsági Bizottság, az Egészségügyi- valamint az Oktatási Minisztérium által aláírt „Tájékoztató egyes, az ifjúság egészségét károsító szokásokról” utasítás, amely a probléma kutatását megtiltotta, és a kérdés bizalmas kezelését ajánlotta. A tiltás mögött álló elvek bemutatására néhány mondatot idézek ebből: „Társadalmunk mindig arra törekedett, hogy a következő generációk fejlődését kedvezően előmozdítsa, hogy az ifjúságtól távol tartsa a hatásokat, melyek az emberré (sic!) fejlődését károsítják. A szocialista társadalomtól idegen minden olyan befolyás, mely a céltalanságot, a gátlástalan „élvezetelvet” helyezi előtérbe, s melyen belül összetévesztik a szabadságjogokat a szabadossággal. Ez a sajnálatos jelenség nem tekinthető izolált megnyilvánulásnak, hanem összefüggésben áll és következménye az ifjúsági szubkultúrában világszerte észlelhető divatlégtörnek (...) Nem kétséges, hogy a káros szokás elleni küzdelmet elsősorban ifjúságunk következetesebb nevelésével, ellenálló-képességének fokozásával lehet megvalósítani. Kívánatosnak tartjuk, hogy (...) a szocialista etikai nevelés hatékonyságát is fokozzuk.”

Nemcsak a tiltás, hanem az érvelés módja is visszalépést jelent a kialakulófélben levő szakmai megközelítésekhez képest.

Kubinyi Ferencnek a Magyar Nemzetben közölt olvasói leveléből (1989. 05. 25.) — is — tudjuk, hogy a tiltás felsőbb szintekről indult el, az MSZMP KB agitációs és propagandaosztályától (az olvasói levél szerint a tiltás 1976-ban fogalmazódott meg).

A tiltás és a vele együttjáró *elhallgatás* sújtotta a *szakmát* (kutatás, kezelőhálózat kiépülése — ebben az időben még a tudományos publikációk is elapadtak) és a *társadalmat*. A társadalom nem ismerte a veszélyt, így felkészülni sem tudott. Ez még akkor is így van, ha néhány írás a tömegkommunikációban megjelenhetett (pl. Neukum Leától a Magyarországon, vagy Brády Zoltántól az Új Tükörben 1980-ban). A tilalom egybeesett a jelenség mennyiségi és minőségi átalakulásával: pusztán az egészségügyi jelzések alapján 1976—1980 között *tízszeres* növekedés regisztrálható,¹ ebben az időszakban terjedt el a *többféle drog* (elsősorban gyógyszerek) együttes használata, az *intravénás* alkalmazás, és a drogozás a társadalom *minden* rétegében megjelent.² Egyre több *haláleset* fordult elő.

A témával kapcsolatban kutatásokat nem lehetett végezni, egészségügyi kezelést jóformán csak partizánként lehetett folytatni, de mivel a probléma mégis létezett, reagálni kellett rá. A BTK 1978-as módosításába belekerült a „kóros szenvedélykeltés” fogalma, 1980-tól a büntetőjogi megítélés szempontjából bizonyos szereket kábítószernek minősítettek (így súlyosabb ítéleteket lehetett kiszabni). Bűncselekményként értékelték a *csak fogyasztással* megvalósuló kábítószer-élvezést. Az időben előreszaladva, 1986-ban a Legfelsőbb Bíróság további szigorításokat vezetett be, és 1987-től jogilag lehetővé vált a drogfogyasztók kényszer-gyógykezelése is. 1977-től pedig a drogfogyasztókat kötelező kezelésnek is alá lehet vetni (az alkoholistákhoz hasonlóan, ahol ez az eljárás egyébként jórészt eredménytelen).

A tömegkommunikációs embargó 1985-ben szűnt meg. Ettől az időtől kezdődően számos cikk, könyv, film jelent meg a témával kapcsolatban. Az 1985 óta eltelt időszak az, amivel ebben az írásban elsősorban foglalkozom. A „sajtószabadság” ellenére ugyanis úgy gondolom, hogy a drogfogyasztókról, illetve a drogfogyasztásról kialakult-kialakított kép *hamis*. Ennek illusztrálására 1986-tól e sorok írásáig terjedő időszakban megjelent *könyvekből* vett idézeteket használok fel — jól tudva, hogy a kiragadott idézetek csak mondandóm érzékeltetésére és nem bizonyítására alkalmasak. Azért a *könyveket* választottam, mert úgy vélem, hogy ezek megjelentetéséhez nagyobb „társadalmi nyomásra” volt szükség, mint egy-egy cikk közléséhez, és hatásunk is „maradandóbb” a napilapokban vagy folyóiratokban megjelenő írásokénál. Ez alatt az idő alatt *hét*, kifejezetten e témával kapcsolatos könyv jelent meg. Könyvesbolti, sőt aluljárós tapasztalataim szerint is ezek közül hat meglehetősen nagy példányszámban. A hetedik könyv éppen a saját könyvem (A drogfogyasztó magatartás, Medicina, 1988), alacsony példányszámát *részben* szakkönyv jellege indokolja. Az alábbiakban saját könyvemmel — természetesen — nem foglalkozom.

Két könyv (Nagy—Lovass: A kábítószer világ, Medicina, 1986, és Tolnai: Kábulat, Népszava, 1986) a drogfogyasztáshoz már tartalomjegyzékében is *szenzációs tálalásban* közelít: Korunk pestise, Az önpusztító szenvedély, A semmibe nyíló ajtó, A pokolba szóló útlevel mai várományosai (Nagy—Lovass); Holttest a bokrok alatt, A kíváncsiság ára, Zártosztály, Európa kísértete a heroin, (Tolnai).

A Nagy—Lovass, a Tolnai és az Ambrus (Pusztító mánorban, szerzői kiadás, 1988) könyvek a *drogfogyasztást és a drogfogyasztókat* sztereotip módon jellemzik. Néhány kiemelés a drogfogyasztóról: „áldozat”, „gyenge jellemű, aki ilyen úton-módon keresi a megoldást élete problémáira”, „a narkomániás ember... nem akar saját erejéből úrrá lenni a nehézségeken, mert gyenge, valójában beteg” (Nagy—Lovass); „A narkomániás személy gátlásai feloldódnak, önkontrollja csökken”, „aki rabja lesz a narkotikumnak, az fél lábbal nemcsak a börtönbe, a sírba is belépett” (Tolnai). A drogosok „kreált gyönyörökbe kergetik önmagukat”, „örületben”, a „pusztító mánor illúziójában” élnek, „önpusztítók”. „Negyvenezer, orvosi kezelésre szoruló potenciális bűnözőről” van szó, akik 80%-ának ötven százaléka „erőteljesen szellemi fogyatékosokat fog szülni és nemzeni” (Ambrus).*

A drogosoknál a „cél a realitásból való kilépés, átmeneti jó hangulatba, talajnélküli emelkedettség állapotába kerülés”; az „illúziókba menekülés a fiatalok drogzumánának egyik fő oka”; „a narkomán fiatalok közül alig talál vissza valaki a normális életvezetéshez... fizikailag és pszichikusan lezüllött felnőttekké válnak”. A drogosokra jellemző a „szuperköröm”, a „mánor”, a „toxikus emigráció” (Vabrik szerk.: A bódulat csapdájában, Tankönyvkiadó, 1989).

A négy idézett könyv egyidejűleg a drogfogyasztók három fő jellemzetességét emeli ki: *erkölcsileg bűnösök, bűnözők és betegek*. A drogfogyasztásra, a drogok szedésére és a drogos élményre pedig a legjellemzőbb a társadalom — és az egyén — általi *kontrollálhatatlanság*, egyfajta *irracionális*. A drogozás önmagában hordozza végcélját. A drogfogyasztó sorsa *determinált és visszafordíthatatlan*: a „pusztulás-

* Ez a megállapítás minden alapot nélkülöz és súlyos etikai problémának tartom, hogy a könyv így megjelenhetett.

ba”, a „pokolba”, a „semmibe” vezet. A drogozás hatása pedig még az utódok defektusában is megjelenik.

A drogfogyasztók és a drogozás jellemzésénél (különösen a Nagy—Lovass és a Tolnai könyvnél) halmazódnak a *túlvilágra* és az *ördögi megszállottságra* utaló kifejezések: pusztulás, semmi, végzet, pokol, sír, csábítás, ördög stb.

Itt megállok egy pillanatra és rövid kitérőt téve idézem M. Eliade (1987): A szent és a profán c. könyvének egy gondolatát: „... hanyatlás, pusztulás, halál. Még ma is ugyanezekkel a képekkel jelzik azokat a veszélyeket, amelyekben a mi világunk elpusztul. Mindezekkel a fordulatokkal valamilyen rend, kozmosz, szerves kultúra megsemmisülését jelölik, a visszamerülést valamiféle cseppfolyós, formátlan, kaotikus állapotba”. Az idézetben foglaltakra később visszatérünk.

A továbbiakban a drogfogyasztás e konstruált kategóriájának *használhatóságát* vizsgálom, azt, hogy e megközelítés milyen alapot ad a társadalmi beavatkozás, a megelőzés és a gyógyítás számára. Mit tudunk kezdeni azzal a drogfogyasztóval, aki „kacérkodik az önkéntes halál gondolatával”, aki „rabja lesz a narkotikumnak”, aki „fél lábbal a börtönbe”, „fél lábbal a sirba is belépett”, aki az „önpusztító semmi-be menekül”, „útlevelet vált a pokolba”, aki „toxikus emigrációba” vonul?

Hogyan tudjuk ismertettet könyveink szerint ezt a „járványt, (mely) nem ismer országhatárokat”, „korunk pestisét”, ezt a „veszélyes, könnyörtelen ellenséget”, „pusztító szenvedélyt” feltartóztatni? Milyen megoldás képzelhető el?

Az idézett könyvek megadják a *választ*: „börtönbüntetés”, „kötelező elvonás”, „fizikai munkavégzés” és „kényszergyógykezelés”. „Harc”, „nehéz küzdelem”. Ezt az „állam és egy erre a célra kialakított intézményrendszer” végezné. „Szükség lenne egy olyan szakmai csoport létrehozására, természetesen egy illetékes osztály illetékes irányítása mellett, amelynek az a dolga, hogy tervezett, tudatos módon, rendszeresen foglalkozzon ezzel a kérdéssel.”

A drogfogyasztó előzőekben érzékeltetett sztereotíp és transzcendáló bemutatása, a *drogos imázsa* alkalmas arra, hogy a drogfogyasztót egy speciális, a társadalmi közösségtől *elkülönülő* kategóriához tartozó egyénként kezelje. Elég valakiről tudnunk, hogy drogfogyasztó, máris el tudjuk képzelni minden egyéb jellemzőjét. Az imázs bár felveheti a bűnös, bűnöző, vagy a beteg alakját, alapvetően azonban egyszerűen *rossz, gonosz, ördögi*.

A drogfogyasztó imázsának lényege tehát a drogos bűnös, bűnöző és beteg volta. Ezekhez a fő tulajdonságokhoz azonban — mint említettem — kiegészítő, melléktulajdonságok is csatlakoznak. Valóságos „*erkölcsi univerzum*” alakul így ki, mely képes a társadalmi cselekvést irányítani, és definiálja a társadalom erkölcsi határait, meghatározza, mi az, ami elfogadható (jó) és ami elfogadhatatlan, üldözendő (rossz). A következő lépésben ezt az „erkölcsi univerzumot” akár egy réteghez is ki lehet horgonyozni, mobilizálva a társadalmi indulatokat e réteg ellen (bűnbak-képzés!), és a társadalmi többséget konszenzusra lehet felszólítani e réteg *ellenében*. Az egyértelmű imázs arra is jó, hogy az intézményrendszer felmutassa: ismeri a problémát, és meg tudja oldani. A megoldás felülről, *centralizált* módon kezdődik, és az *államapparátus* (különösen a büntetőjog és a rendőri eszközök) moz-

gósításával, hatalmának növelésével, tekintélyének megerősítésével folytatódik.

A könyvek által bemutatott drogos *élményvilág* jellemzői és a szerzők által javasolt *megoldások* azt sugallják, hogy ezek a fiatalok, illetve a fiatalok érzései és élményei a társadalmi, az *állami szabályozás* — *ellenőrzés* alól kicsúsztak.

Ha ezt az élményvilágot *szociológiailag* próbálom megragadni, akkor úgy fogalmazhatok, hogy ez a „morális univerzum” kikerül(t) az intézményesített érzés- és élményszabályozás keretei közül, kivált a politikai állam világából, és azonosult a civil társadalom *magán-ézés-és magánélmény-világával*, röviden a „bourgeois”-nak tulajdonított létmóddal. A könyvek támadása, erkölcsi keresztshadjárata ez ellen irányul.

Itt érkeztem el oda, hogy visszautaljak Eliade idézetemre. A reformfolyamatok, a civil szféra önállósulása, a társadalmi feszültségek fokozódása, az érték-átrendeződés, az intézmények legitimációs krízise egyaránt kelthetik azt a fenyegető érzést, hogy „valamilyen rend, kozmosz, szerves kultúra” felbomlik. A „rend” helyreállításának igénye, a krízisbe került társadalmi-politikai intézményrendszer legitimációjának helyreállítása a „pusztulás” képének felidézésével — legalábbis a szándék szintjén — könnyebben előidézhető. Ugyanennek a másik oldala: a magukat fenyegetett helyzetben érző érdekcsoportok, illetve képviselőik még egy viszonylag körülhatárolt téma (mint amilyen a drogfogyasztás) kapcsán sem tudnak szabadulni átpolitizált világképtől, a társadalmi változással kapcsolatos félelmeiktől; és azok probléma-interpretációiban megjelennek.

Az előzőekben bemutatott képből első pillantásra kilóg Boros—Vértessy: Narkó-blues (Szépirodalmi Könyvkiadó, 1986) könyve. Azonban a drogfogyasztás kiemelt kezelésével a szerzők egy ifjúsági jelenséget és egy szubkultúrát mintegy drogossá *definiálnak át*. Ennél is fontosabbnak tartom azonban a könyv időzítését: az 1979—80-ban elkészült kézirat csak 1986-ban jelenhetett meg. Ezzel az időzítéssel lényegében a könyv az akkori sajtó kampány része lett, és az e mögött álló érdekek pozícióját erősítette. Az is nyilvánvaló, hogy itt nem a szerzők szándékairól van szó (hiszen ők korábban meg akarták jelentetni kéziratukat), hanem arról, hogy e könyv is „eszközzé” vált bizonyos érdekcsoportok kezében.

Az írásban emlegetett könyvek — akár szerzőik szándékával ellentétesen is! — véleményem szerint a „kemény kéz”, egyfajta „rendpártiság” pozícióját erősítik. A drogos imázsban a bűnöző előtérbe kerülése mintegy lenyomata a jelenség egyre erőteljesebb *kriminalizációjának*.³ A *kriminológiai lobby* időnként még olyan véleményeket is hangoztat 1989-ben (!), melyek az 1970-es évek elejét (hogy mást ne mondjak...) idézik: a drogosokra jellemző az „ideológiáinktól idegen állfilozófiai irányzatok átvétele, a hamis szabadságeszmény hangoztatása”, a kapitalista társadalmakban pedig a drogozás okai között olyan tényezők szerepeltetnek, mint az osztályellentétek átélése, a mestersegesen szított háborús hisztéria, hamis filozófiai irányzatok.⁴

A kriminológiai dominancia mellett az egészségügyi *betegség-megközelítés* csak másodlagos. Ezen a koncepción belül is a drogot jórészt olyan betegként jelenítik meg, aki szinte *gyógyíthatatlan* és *kórházi* kezelésre szorul. Az idézett könyvek — bár szólnak a szociális munka,

hetőségeiről, és különösen az egyházak kapcsán elismerően is —, azonban nyomát sem találjuk a bűnös, bűnöző, beteg koncepciók eszterákhoz illő *alternatíváinak*. Gyanítom, hogy azért nem, mert e területek művelői nem rendelkeznek olyan társadalmi súllyal és befolyással, hogy a drogfogyasztókról, illetve a drogfogyasztásról kialakított koncepcióik megjelenjenek a szakemberek előtt, és bejussanak a tömegkommunikációba.

A majd évtizedes tiltás egyik „eredményének” tartom, hogy a drogosokkal foglalkozó szakemberek reménytelenül *bezártak* saját szakterületükre — még szakmájukon belül is. Ez azt jelenti, hogy a „bűnöző” vagy a „kórházi kezelésre szoruló beteg” koncepciónak nincs pl. „közösségi felügyeletet igénylő bűnöző” vagy „pszichoterápiát igénylő páciens” alternatívája. Ugyanúgy, a tömegkommunikációban csak elvétve találkozunk a drogozás szociológiai, kultúranropológiai, teológiai — uram bocsá! — esztétikai és filozófiai koncepcióival. Pedig ha a *szenvedélyre*, a *szenvedésre*, az *élményre* gondolunk (amit a drogok is nyújtanak), az emberi lét alapkérdéseivel állunk szemben. Ilyen koncepciókhoz azonban megfelelő társadalmi nyomást kifejtő, a jelenlegi intézményes drobprobléma kezelő rendszeren *kívüli* csoportok megjelenésére lenne szükség.

A karakteres, „alternatív” koncepciókkal és megfelelő társadalmi súllyal is rendelkező csoportok megjelenése azonban a *társadalmi beállítottság*, viszonyulás módosulását is igényli. A társadalom tagjainak (vagy legalábbis egy tekintélyes részüknek) át kellene érezniük, hogy a drobproblémák az ő problémáik is, megoldásukban nekik is közreműködniük kell. A drogos nem a társadalmon kívül van, hanem közöttünk.

Itt érkeztem el oda, hogy a drogfogyasztással kapcsolatos tömegkommunikációs reakció egy másik összetevőjével foglalkozzam, ez pedig a *szenzációközpontúság*. Ez a Nagy—Lovass, illetve a Tolnai könyvben is feltűnő volt, idézetem is néhány fejezetcímet ezzel kapcsolatban. Hasonló a helyzet a Vicsek—Vitézy: *Úgy érezte, szabadon él* (Szabad Tér kiadó, 1989) könyvvel (ill. az előtte megjelent, hasonló című filmmel) is. Ebben a könyvben is (1989-ben!) felfedezték a drogfogyasztást (jellemző a tömegkommunikációra: újra meg újra „felfedezik” a témát, „először” nyújtva „igaz és hiteles” képet a nyilvánosságnak). A főhős drogos egy testileg, lelkileg, szociálisan stigmatizált szereplő: drogozás és bűnözés, drogozás és „fasiszta téveszmék” összekapcsolódnak. A szenzációkeresés sem a *drogosok életének*, sem pedig a velük foglalkozó *intézményrendszer diszfunkcióinak* bemutatására nem alkalmas, a prezentálás szükségszerűen megreked a felszínen. A fő bajnak azonban nem ezt tartom.

Nem a társadalomkritikai elemzést, a baj gyökerének feltárását, az elégtelen ismeretközlést hiányolom, hanem mással van gondom. Azzal, hogy az ilyen bemutatás (mind tárgyát, mind módszerét tekintve) *érzelmileg* bénítja meg az olvasót, a felháborodáson, sajnálkozáson, szárnalmon, esetleg utálkozáson kívül keveset nyújt. Dühösek lehetünk néhány hivatalnokra, esetleg a „rendszerre”, netán szégyellhetjük magunkat. De ennél több nincs. Nem az azonosulás lehetőségét hiányolom, hanem azt, hogy nem alakulhat ki a *közöm van hozzá* érzése. Az olvasó úgy érezheti, neki ehhez személyében nincs köze, vele és környezetében ilyen nem történhet meg, ő az egészsel kapcsolatban

— mert az olyan *borzasztó*, olyan *szörnyű*, olyan *túlvilági* — nem tehet semmit (legfeljebb rendőrt kiálthat!). Az olvasó a bemutatás hatására a jelenséget eltávolítja magától, és a pillanatnyi felháborodáson, szárnalmon stb. túl *közömbössé*, *közönyössé* válik — esetleg keményebb fellépést sürget a rend helyreállítása érdekében.

Ma már tudjuk, hogy a *társadalmi szolidaritás* hiánya pusztító erejű. A szolidaritás és vele együtt a *vállalható felelősség* kialakulásához lehetőség kell.

A demokrácia kiépülése, a civil szféra önállósulása és intézményes megszerveződése megteremti ennek a feltételét. A helyzet analóg a társadalmi problémák — köztük a drogfogyasztás — *kezelési koncepcióival és tömegkommunikációs imázsával* kapcsolatban is. A központosított, a hagyományos intézményi érdekeket szolgáló koncepciók egyeduralmát más megközelítéseknek kell megtörniük. A jelenlegi kriminológiai megközelítés, a „kórházi beteg” koncepció a mostani diszfunkcionális intézményes érdekeket erősíti. Ugyanezt teszi az „erkölcsi bűnös” tétel, illetve a szenzációközpontú bemutatás is, azzal, hogy a közvéleményt eltávolítja a problémától és érzelmileg megbénítja, közömbössé teszi, teret engedve megintcsak az intézményi érdekeknek (hiszen „valakinek” csak foglalkoznia kell a kérdéssel).

Az alternatív koncepcióktól, illetve a mögöttük álló társadalmi csoportok színrelépésétől remélhető, hogy a drogosokkal szembeni társadalmi felelősségvállalás és szolidaritás növekedni fog, és ezzel a probléma társadalmi-közösségi kezelése javul. Ehhez azonban — véleményem szerint — a *koncepciók szintjén* is ütközni kell az egyes, a probléma megoldásában érdekelt, vagy érdekeltté tehető társadalmi, szakmai csoportoknak, a különböző nézőpontú, eltérő „morális univerzummal” rendelkező erőknek.

És ekkor még szó sem volt arról, hogy maguknak a drogosoknak is — a jelenlegi és a volt, már gyógyult drogfogyasztóknak — társadalmi képviselőket kell szervezniük maguknak. Az ő drogos imázsainak, drogfogyasztó koncepcióiknak is be kell épülniük a drogozás elleni társadalmi küzdelembe.

Jegyzetek

1. Farkas Gábor: Epidémiail adatok a kábító hatású anyagok használatáról (az 1976—1980-as évek egészségügyi jelzései alapján), *Alkohológia*, 1981/12,2:92—95.
2. Farkasinszky Teréz és munkatársai: Narkomán serdülők és fiatalok ellátása során szerzett tapasztalatok és következtetések, *Alkohológia*, 1989/20,1:3—16.
3. A Kriminológiai elötérőresének tartom az említett Legfelsőbb Bírósági állásfoglalást (IV. Büntető Elvi Döntés, 1986. 12. 27.), mely a forgalombahozatalt, a fogyasztást is az elkövetési magatartások közé sorolta és hangsúlyozta, hogy a függőség önmagában nem tekinthető az elmemüködés olyan kóros állapotának, amely a beszámíthatóságot érintené. A VI. BED meghatározta a jelentős és csekély drogmennyiség fogalmát (eszerint az alapeset csak 10 receptig terjed!). Az 1987. évi III. törvény pedig a kényszergyógykezelés jogi lehetőségét teremtette meg.
4. Az idézetek a dr. Vabrik László által szerkesztett „A bódulat csapdája” (Tankönyvkiadó, 1989) c. könyvből valók (167., 118. o.). A könyv alapjául — miként az az előszóból kiderül — egy *ügyész* vizsgálat szolgált. A kötet két másik közreműködője (dr. Németh Zsolt és dr. Kisszékelyi Ödön) is a kriminológia területén dolgozik (illetve az utóbbi dolgozott). Megjegyzem még, hogy a „Kábulat” c. könyv szerzője is a kriminológia felől érkezett a drog-szcenába.